

Historieskrivning i journalistikken

Et studie i hvordan "Det Arabiske Forår" gennem den journalistiske praksis blev skrevet ind i historien

Jørndrup, Hanne

Publication date:
2011

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):

Jørndrup, H. (2011). Historieskrivning i journalistikken: Et studie i hvordan "Det Arabiske Forår" gennem den journalistiske praksis blev skrevet ind i historien. Paper præsenteret ved NordMedia 2011, Akureyri, Island.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

NordMedia 2011, Akureiry, Iceland - August 2011

Division: Media, Culture and Society

Historieskrivning i journalistikken

Et studie i hvordan ”Det Arabiske Forår” gennem den journalistiske praksis
blev skrevet ind i historien

af

Hanne Jørndrup

Journalistik, CBIT

Roskilde Universitet

Helt centralt i den journalistiske praksis og selvforståelse er forventningen om, at journalistikken skal bringe borgerne nyt om væsentlige begivenheder rundt om i verdenen (Winfield, Friedman et al. 2001). Verdenspolitiske begivenheder, hvor magten skifter hænder, er selvindskrevne nyhedsemner og de folkelige opstande og magtskiftet i de nordafrikanske lande i vinteren 2011, kaldet ”Det Arabiske Forår”, var netop en sådan begivenhed.

Samtidigt er det en begivenhed, som de færreste udenfor Nordafrika har mulighed for at få et førstehåndskendskab til, hvorfor mængden, retningen og toningen af det journalistiske fokus har afgørende betydning for, hvordan ‘Det Arabiske Forår’ forstås og fortolkes i resten af verdenen. Og det er netop journalistikkens rolle som den primære krønikeskriver ved verdenshistoriens brændpunkter, dette paper sætter fokus på.

It has become clichéd to assert that journalists write the first draft of history. Far less attention has been paid to who does the rewrites. Frequently, second drafts of history are also written by journalists (Edy 1999:71)

Jeg vil dog strække Edy’s pointe videre og hævde, at der også i den første samtidige beskrivelse af historien finder en journalistisk historieomskrivning sted. I nyhedsstrømmen fra de arabiske revolutioner kan der nemlig lokaliseres en omskrivning af journalistikkens eget hidtidige blik på og fortællinger fra de arabiske lande, og det er de journalistiske greb med historiske brud, dette paper vil forsøge at indfange.

Spørgsmålet retter sig derfor mod hvordan journalistikken fortæller om brud på historien. Her er jeg inspireret af studier af journalistikkens brug af historiske fakta ved dækningen af store mediebegivenheder (Se f.eks. Schudson 1992; Zelizer 1992; Edy 1999; Winfield, Friedman et al. 2001; Olsson 2010; Zelizer & Allan 2011)

Historieskrivning i journalistikken

Konkret vil jeg undersøge, på hvilken måde de samtidige begivenheder med folkelige oprør og flygtende præsidenter bliver koblet til tidligere historiske begivenheder. I tilknytning hertil rejses spørgsmål om hvilke forhold ved den journalistiske praksis, der kan forklare koblingerne mellem samtid og historie i beskrivelserne af 'Det Arabiske Forår'?

Det er dette papers overordnede pointe, at journalistikken beskriver en samtidshistorie om 'Det Arabiske Forår', der er bundet i nogle ganske bestemte historiske og kulturelle forestillinger om revolution og demokrati, og bliver fortalt gennem bestemte positioneringer og rutiner for den journalistiske praksis. Endvidere indeholder de samtidshistoriske beskrivelser også markante historieomskrivende elementer, hvor de før-revolutionære samfund genfortælles efter den post-revolutionære logik.

I det følgende vil jeg først give et kort rids over hvordan, hvornår og hvor ofte Tunesien og Egypten har nået de danske avisers dagsorden i perioden umiddelbart før revolutionerne. Man kan også kalde det en skitse af journalistikkens egen historik i området.

Dernæst ser jeg nærmere på hvordan oprørerne i Tunesien og Egypten blev dækket. Her vil opmærksomheden særligt være rettet mod, hvordan de journalistiske beskrivelser kobles til historiske aspekter, men spørgsmålet om journalisten som øjenvidne til historien vil også blive berørt, da begge dimensioner er med til at konstruere journalistikken som historiens krønikeskriver.

Tunesien på mediernes dagsorden

'Det Arabiske Forår' udsprang ifølge de journalistiske beskrivelser fra en række hændelser i Tunesien, der i januar 2011 blev centrum for verdenspressen opmærksomhed, hvilket er ret uvant for det nordafrikanske land

Det er velbeskrevet i studier af udenrigsjournalistik (Se f.eks. Galtung & Ruge 1965) at ikke alle områder af verdenen nyder lige stor bevågenhed, og nyheder fra Afrika, Asien og Sydamerika når kun danske dagblade, hvis spektakulære begivenheder rammer landene (Holm, Kabel et al. 2000). Den journalistiske opmærksomhed følger i høj grad den politiske ditto, så nyheder fra lande, hvor danske interesser er på spil, prioriteres højest (Jørndrup 2005). Mellemøsten har i mange årtier haft stor udenrigsjournalistisk bevågenhed særligt centreret om Israel og senere også Iran og Irak. Det er også i og omkring Israel, at de faste korrespondenter traditionelt har været udstationeret (Holm, Kabel et al. 2000).

Tunesien derimod betragtes fra et dansk udenrigsjournalistisk perspektiv som en ganske uinteressant ikke-elite nation (Galtung & Ruge), der ikke selvstændigt og kontinuerligt er genstand for mediernes interesse. Hvis Tunesien har fundet vej til danske aviser, er det i hovedsagen hvis danskere eller danske interesser har haft berøring med landet eller når tunesere har fundet vej til Danmark.

Historieskrivning i journalistikken

I en søgning på otte landsdækkende danske dagblade optræder ordet ”Tunesien” i lige godt 250 artikler i hele 2010¹. Ser man nærmere på hvilke anledninger, der kaster fokus på landet, så tegner der sig et tydeligt billede.

Tunesien er hovedsagligt nævnt i tre overordnede sammenhænge, nemlig i forbindelse med sport, turisme og tunesiske indvandrere i Danmark.

I 2010 deltager Tunesien i både VM i fodbold og VM i håndbold, hvor også det danske fodboldlandshold og håndboldlandshold deltager, hvorfor Tunesien flere gange nævnes i sportsreportager.

Endvidere findes en række artikler om danskernes favoritrejsemål, rejsebeskrivelser m.m. hvor Tunesien er med. I disse artikler finder man også strejf af beskrivelser af landet om end kraftigt præget af et vestligt turistblik, der søger den romantiske forestilling om Orienten (Jvf.Said 1978).

Autenticitet er måske ikke lige det første ord, som falder den besøgende ind under et ophold i Chebika og Tamerza. Dertil er der for mange turister og pågående sælgere. Til gengæld er man tættere på virkeligheden hos familien Snani i et hul i jorden i berberlandsbyen Matmata i bjergene i Saharas nordlige udkant (Politiken 10/01/2010).

Denne romantiske søgen efter det autentiske Arabien er dog et af de eneste indblik i tunesiske borgers liv, danske avislæsere kan finde i hele 2010.

Det tredje emne, hvor Tunesien finder vej til danske aviser, berører herboende indvandrere og særligt historier om den såkaldte ”Tunesersag”, hvor to personer med tunesisk baggrund blev mistænkt for at planlægge at myrde Muhammed-tegneren Kurt Westergaard (Se f.eks.Gravengaard 2009)

Endelig popper ordet ’Tunesien’ op i perifere referencer i spredte historier, som ellers på ingen måde omhandler Tunesien eller tunesere. At Tunesien fra et dansk, journalistisk perspektiv anses som en ikke-elite nation afspejles også i fraværet af referencer til landet i det udenrigs- og sikkerhedspolitiske stof. Enkelte gange nævnes Tunesien, men da oftest i opsummeringer af en række af lande. F.eks. en oversigt over de 18 lande, der valgte at boykotte uddelingen af Nobels Fredspris i Oslo (Politiken 10/12/2010) eller i en artikel om den mangelfulde seksualundervisning i en række arabiske lande (Jyllands-Posten 31/05/2010)

En eneste kort notits berører indenrigspolitiske emner i Tunesien. Under rubrikken: *Fængsler syg journalist* (Ekstra-Bladet 07/07/2010) bringes nyheden om en journalist, der er fængslet for at viderebringe oplysninger, der truer den offentlige orden.

¹ I denne oversigt har jeg set på Berlingske Tidende, BT, Børsen, Ekstra-Bladet, Information, Jyllands-Posten, Kristeligt Dagblad, Politiken og søgt på Infomedia med søgeordet ”Tunesien” i perioden 1/1-31/12-2010. Der er ikke skelnet mellem stofområder, genrer, debatstof eller artikellængde. Antal hits angives omtrentligt, da søgeresultatet ved forskellige besøg faldt lidt forskelligt ud.

Samlet set er Tunesien en hvid plet på det journalistiske verdenskort, der kun dukker frem på dagsordenen, hvis danske sports- eller ferieinteresser er på spil eller hvis tunesere i Danmark gør sig uheldigt bemærket. Indenrigs- og udenrigspolitisk er landet aldeles ubeskrevet.

Egypten på mediernes dagsorden

Modsat Tunesien betragtes Egypten som en mellemøstlig elitenation og central politisk aktør i området. Følgelig er landet også i 2010 i langt højere grad at finde på mediernes dagsorden, idet der dukker ca. 1400 artikler op, når der søges på ordet "Egypten"². Spørgsmålet er så, hvad de artikler dækker over?

Også for Egyptens vedkommende træder danske ferierejsendes interesser frem i en række artikler, ligesom Egypten nævnes på sportssiderne. Men i kontrast til Tunesiens sparsomme plads på dagsordenen, når Egypten de danske aviser via en bredere vifte af emner

F.eks. en række kunst og kulturartikler, der omhandler litteratur, udstillinger, oldtidsfund, bibelstudier m.m., refererer til Egypten, der herved knyttes sammen med den europæiske kulturhistorie - særligt gennem landets placering i oldtids- og bibelstudier.

Udenrigs- og sikkerhedspolitiske historier om Mellemøsten er dog den altovervejende grund til, at Egypten kommer på den danske dagsorden. Artikler om konflikten mellem Israel og palæstinenserne knytter både direkte og indirekte an til Egypten. Også når Iran og Syrien er på dagsordenen inddrages Egypten og landets strategiske position i de journalistiske beskrivelser.

Egyptens position i den arabisk/muslimske³ verden gør også, at artikler om frygten for islamisering og muslimsk terror refererer til Egypten. Visse af nyhederne er konkret forankret i landet, f.eks. den store opmærksomhed omkring "Det Muslimske Broderskab" eller overfald på egyptiske koptere. Men flere af disse nyheder er også fælles arabiske/muslimske historier, der sætter fokus på den arabisk/muslimske verden generelt. Egypten bliver også stedet, hvor Danmark møder den muslimske verden og dennes reaktion på Muhammed-krisen, da såvel dagbladets Politikens undskyldning for Muhammed-tegninger som regeringens 'Arabiske Initiativ' forankres i Kairo.

Egyptisk indenrigspolitik er modsat Tunesisk ditto et tema, der når de danske aviser. Løbende dukker beretninger om uro og utilfredshed med Mubaraks styre op, mens det egyptiske parlamentsvalg 28. november 2010 for alvor sætter egyptisk indenrigspolitik på dagsordenen. Også parlamentsvalget balancerer mellem såvel konkrete beskrivelser af det egyptiske valg, hvor navngivne oppositionspolitikere fremhæves, som mere almene beskrivelser af fællestræk ved samfundsforhold i den arabisk/muslimske verden. At se det specifikt egyptiske som prisme for

² Samme søgning som før, nu med "Egypten" som søgeord.

³ Jeg bruger her den lidt diffuse betegnelse 'arabisk/muslimske', da begreberne i journalistiske ofte sammenblandes og gøres til generaliserende stereotyper. Se bl.a. (Karim 2011)

eller synonymt med det arabiske generelt er en tilbagevendende optik i medierne, der endog eksplicit formuleres i ledere, klummer og kommentarer.

En leder i Kristeligt Dagblad formulerer det således: *Problemet i Egypten er på mange måder det samme som andre steder i Mellemøsten, hvor stærke autoritære regimer undertrykker en større oppositionsgruppe uden at levne plads til alternativer. Derfor står valget i mange af regionens lande mellem et autoritært styre støttet af Vesten og en islamiseret opposition. Der er så godt som intet i den politiske gråzone mellem de to størrelser* (Kristeligt_Dagblad 15/02/2010).

Ifølge Lars Erslev Andersen er også det politiske og forskningens syn på Mellemøsten fanget i denne binære logik, hvor valget kun synes at stå mellem autoritære, men stabile regimer eller islamistisk kaos (Andersen 2011)

Samlet set indtager Egypten en langt vægtigere plads end Tunesien på danske dagblades dagsorden. Ikke alene i mængden, men også i variationen af temaer og stofområder træder historierne om Egypten frem i modsætning til den ikke eksisterende dækning af Tunesien.

Kontrasten til Tunesien finder mange ret indlysende forklaringer i såvel landets størrelse, befolkningstal, politiske styrke, alliancer og indflydelse. Men også landets historiske og kulturelle position gør Egypten til en brik i europæiske kulturhistorie.

Mest karakteristisk er dog det journalistiske dobbeltblik, hvor forhold i og omkring Egypten samtidigt fortælles som retningsvisende for hele den arabisk/muslimske verden. Landets position er medvirkende hertil men også – og relateret hertil – det forhold, at de fleste aviser kontinuerligt har korrespondenter i landet, spiller givetvis ind. Egypten bliver derfor i den journalistiske praksis et ståsted, hvor fra fortællinger om den arabiske verden forankres. Boserup beskriver Egyptens centrale betydning for det arabiske område med ordsproget: ”*Det, der sker i Egypten, bliver ikke i Egypten*” (Boserup 2011:14)

Det historiske brud

I januar måned 2011 brager Tunesien ind på dagsorden med over 350 hits på infomedia⁴

Den 8. januar bringer Politiken den første historie om uro i Tunesien under overskriften: *Unge og fattige gør oprør i Nordafrika* (Politiken 08/01/2011). Et par dage senere meldes der i korte notitser i flere aviser om situationen: *Mindst 23 er dræbt under gadeuroligheder i Tunesien i protest mod arbejdsløshed og dårlige leveforhold* (Politiken 11/01/2011)

I de første beskrivelser fortælles begivenhederne indenfor en fortolkningspakke (Jvf. Gamson & Modigliani 1989) om social uro som resultat af stigende fødevarepriser. Men kort efter begynder de journalistiske beskrivelser at indoptage elementer, der peger på utilfredshed over politisk

⁴ Samme aviser som tidligere, søgeperiode 1-31/1-2011, søgeord: ’Tunesien’.

Historieskrivning i journalistikken

undertrykkelse og varsler regimeskifte. *Det begyndte som protester over høj ungdomsarbejdsløshed og politibrutalit. Nu er det blevet 'en intifada', der kan true Ben-Alis hidtil så klippesolide regime* (Information 12/01/2011).

De tunesiske demonstrationer kommer dog kun spredt på avisernes dagsorden og støtter sig i store dele til bureaustof og franske aviser, da ingen danske korrespondenter er i landet. Dette ændrer sig dog drastisk, da flere aviser d.15. januar kan berette, at præsident Ben-Ali fredag d.14. er gået af og flygtet til Saudi-Arabien Her fra eksploderer interessen for Tunesien.

Et forhold synes tydeligt, når dækningen læses retrospektivt, nemlig at aviserne slet ikke opfattede omfanget af oprøret førend præsidenten allerede var ude af landet. Anskuet inden for en eksisterende fortolkningspakke om tilbagevendende utilfredshed med prisstigninger blandt verdens fattige befolkning, sås der ingen tegn på, at en revolution var undervejs. Så sent som d.14. januar skriver Jyllands-Posten f.eks. om Ben-Ali, at *selv om præsidenten er blevet svækket, sidder han dog stadig tungt på magten* (Jyllands-Posten 14/01/2011).

En stor del af den intense dækning fra d. 15. januar og de følgende dag, indtil korrespondenter kommer frem til Tunesien, er faktisk en forsinket dækning eller opsummeringer på de begivenheder, som ikke nåede danske dagblades dagsorden.

Da den efterfølgende opstand i Egypten for alvor sætter i gang i slutningen af januar fungerer hele Jasmin-revolutionen, som oprøret i Tunesien blev døbt, som optakt hertil. Den mest markante forskel er, at journalisterne denne gang har set skriften på væggen og er med i øjenvidnepositionen fra demonstrationernes start. Derved genvinder journalistikken den 'kulturelle autoritet' (Zelizer 2007) som fortæller og fortolker af verdens gang, en autoritet øjenvidnerollen traditionelt har givet journalistikken.

I perioden 15.januar til 1.marts er der over 1500 artikler med reference til Egypten⁵. Heraf er et særdeles stort sammenfald med artikler om Tunesien, idet beretninger om Jasminrevolutionen trækkes ind i stort set i samtlige artikler om Egypten, der igen knyttes videre til Yemen, Syrien og andre lande. Det er ikke en enkeltstående begivenheden men et systemskifte, journalistikken venter sig af: *De seneste ugers protester i Mellemøsten sammenlignes med situationen forud for Berlin-murens fald* (Berlingske 27/01/2011).

Vi vil ikke nøjes med brød, vi vil have respekt (Politiken 29/01/2011) citeres demonstranterne for, hvor de allerede lokaliserede skift i fortolkningspakke fra sociale uro til demokratikamp er indlejret.

I det efterfølgende vil jeg se nærmere på hvordan disse revolutioner forklares gennem tidligere historiske begivenheder i såvel de nordafrikanske lande som i verdenshistorien.

⁵ Samme aviser, søgeperiode 15/1-28/2-2010, søgeord: 'Egypten'.

Overordnet kan journalistikkens blik på revolutionerne ses i tre forskellige tidsperspektiver, der alle knytter begivenhederne sammen med historien. Ét perspektiv rækker bagud i historien og diskuterer, hvorfor revolutionerne fandt sted, ét andet fokuserer på de konkrete nutidige begivenheder i Tunesien og Egypten, og ét tredje peger fremad og diskuterer konsekvenser samt mulig spredning af revolutionstrang til andre arabiske lande. Fælles for såvel 'fortids-', 'nutids-' og 'fremtidsperspektivet' er, at revolutionerne beskrives indenfor en overordnet fortolkningspakke om en folkelig protest mod årelang undertrykkelse af arabiske diktatorer. En fortolkning, der enstemmigt er positivt indstillet overfor det tunesiske og egyptiske folk, ser deres protest som et berettiget krav om demokrati og diktatorernes fald som udtryk for historisk retfærdighed. Dér, hvor der kan spores uenighed i de journalistiske fortolkninger, er på spørgsmål om, hvad fremtiden vil bringe. I det følgende vil jeg se på hvordan historiske elementer væves ind i denne fortælling.

Fortiden

Fortidsperspektivet er for Tunesiens tilfælde særligt tydelig i den lange række af artikler, der dels forsøger at indhente den fortabte begivenhed og dennes delelementer, dels fremanalyserer årsager og forklaringer på, hvorfor det nu gik som det gjorde i Tunesien. Selvom revolutionen i Tunesien synligt kom bag på det samlede danske journalistkorps, så fortælles historien ikke fra bar bund. Som flere studier påpeger, så fortælles den nutidige begivenhed gennem tidligere sammenlignelige nyhedsbegivenheder (Zelizer 1992; Edy 1999; Winfield, Friedman et al. 2001; Olsson 2010). Overraskelsesmomentet i uventede historier slår ikke journalistikken ud af kurs, men intensiverer brugen af velkendte skabeloner for nyhedsproduktion (Berkowitz 1992).

På få dage skabes der en fælles journalistisk historie om forløbet op til præsidentens afgang, der udvælger bestemte elementer i historien som signifikante. Zelizers begreb om journalistikkens om et samarbejdende 'interpretive community' (Zelizer 1992) synes på færde.

I det journalistiske narrativ om Tunesiens oprør placeres startpunktet ved en ung tuneser, der i frustration over de manglende fremtidsudsigter i det tunesiske samfund satte ild til sig selv. Billedet af individets afmagt og heroiske protest spilles op i mod en række fortællinger om præsidentens 23 år på magten og alle de elementer af magtmisbrug, korrupsion og valgsvindelse, præsidentens embedsførelse var præget af. Tunesien, der i hele 2010 kun blev omtalt som attraktivt turistland, beskrives nu pludselig i betegnelser som 'politistat', 'mafiosø diktatur', 'regime' og 'totalitært styre', ligesom præsidenten selv kaldes bl.a. 'diktator', 'despot' og "ørkenens Ceausescu" (Information 17/01/2011).

Også præsident Mubarak bliver indrangeret i diktatorernes geledde på linje med Ben-Ali. De beskrives som anakronistiske størrelser, der kun ved Vestens hjælp har kunnet klæbe sig til magten: »Vestens vicesheriffer« kaldes disse autokrater, hvoraf 81-årige Hosni Mubarak lige nu

Historieskrivning i journalistikken

er det iøjnefaldende eksempel - og som i morgen kan blive Ghadafi i Libyen eller Boutefflika i Algeriet (Information 27/01/2011).

Hvem det er, der har for vane at kalde præsidenterne ”vice-sheriffer” eller ”ørkenens Ceausescu” udpeges ikke, men danske dagblade har i hvert fald ikke frembragt de oplysninger i hele 2010. Ben-Ali bliver slet ikke omtalt i danske aviser i 2010, mens man i enkelte ledere eller klummer kunne se beskrivelser af Mubarak, der antydede magtmisbrug eller diktaturlignende forhold. Derfor er det bemærkelsesværdigt, hvor massivt nyhedsjournalistikken pludselig hæfter disse normative bedømmelser på dem, hvor en særlig historisk, egyptisk variant, nemlig at kalde Mubarak for Farao, også bruges flittig, Den markante omskrivning af journalistikkens egne, hidtidige beskrivelser af Mubarak træder allermost tydeligt frem dagen efter Mubaraks afgang, hvor Politiken f.eks. har sat forsiden med rubrikken: *Diktator i 30 år. Væltet på 18 dage.* (Politiken 12/02/2011).

Problemet er bare, at journalistikken ikke i nævneværdig grad har beskrevet Mubarak som diktator i løbet af hans 30 år ved magten. Det er nok i virkeligheden kun de seneste 18 dage op til Mubarak afgang, at diktatorbeskrivelserne har været markant til stede.

Når journalistikken skifter sprogbrug, så det formelle ’præsident’ erstattes med ’diktator’ og ’despot’ er det tegn på to sammenhængende forhold. For det først kan det ses som en kraftig afstandstagen, idet ’diktatorerne’ via dæmoniserende beskrivelser afklædes deres hidtil legitime position. For det andet er det tegn på, at dæmoniseringen er blevet normen (Andersen & Jørndrup 2010). Diktatorbetegnelsen bliver først gangbart i den neutralitetssøgende nyhedsjournalistik, når Mubarak har mistet magten og derved sine vestlige politiske støtter. Journalistikken risikerer ikke at udfordre den politiske konsensus (jvf: Hallin 1986) ved at kalde væltede præsidenter for diktatorer. Denne pludselige omskrivning af både journalistikkens eget syn på og hidtidige beskrivelser af de nordafrikanske magtforhold ser jeg som en journalistisk historieomskrivning, der finder sted simultant med samtidsbeskrivelserne af de historiske begivenheder.

Dette billede forstærkes af, at journalistikkens beskrivelser af ‘Det Arabiske Forår’ i høj grad rejser kritik mod den vestlige politik i Mellemøsten. Særligt Frankrig (i Tunesiens tilfælde) men også EU & USA beskyldes i utvetydige vendinger for at have holdt hånden over diktatorerne og direkte understøttet regimerne. Men der findes ingen selvrefleksion om journalistikkens blinde øje over for de mange års undertrykkelse, ej heller rejses der selvkritik mod den journalistiske tavshed om vesten alliance med regimerne i årene inden revolutionerne.

Derimod forstærkes billedet af revolutionen som vigtig historisk og demokratisk milepæl ved at trække mangfoldige referencer til tidligere demokratiske revolutioner i historien.

Historieskrivning i journalistikken

Ifølge Edy er brugen af historiske analogier et udbredt journalistiske værktøj til at forstå nutidige nyhedsbegivenheder og påpeger samtidigt, at de historiske analogier oftest opnår status af indiskutable objektive fakta, når de hentes ind i beskrivelser eller analyser af nutiden (Edy 1999).

Selve det forhold, at danske journalister over en bred kam overså opgøret i Tunesien, bør vel i første omgang ses som resultat af den traditionelt ringe bevågenhed landet har i danske medier, men det er ikke forklaringen i den journalistiske selvfortælling, der derimod henlægges til indiskutable historiske fortilfælde:

Af en eller anden grund er de mest omfattende samfundsomvæltninger også de mest uforudsigelige. Da Sovjetunionen brød sammen, kom det bag på de fleste. På samme måde som det er kommet bag på de fleste, hvordan tusinder af indbyggere i Mellemøsten i disse uger gør oprør mod deres autoritære regimer (Kristeligt_Dagblad 28/01/2011).

Hele fællesbetegnelsen for protesterne, 'Det Arabiske Forår' (der rettelig begyndte midt om vinteren), bærer konnotationer om ny start, men låner også associationer fra 'Foråret i Prag' i 1968 og derved den helt store europæiske fortælling om demokratiets sejr over autoritære regimer. Selve symbolet for skellet mellem de ufrie regimer og vor demokratiske verden, nemlig Berlinmuren, bringes også i spil i f.eks. *Muren i Mellemøsten* (Berlingske 27/01/2011), sammen med en mængde referencer til lande, personer eller udviklingstendenser i de tidligere østblok-lande. Også en anden vestlig, antirevolutionære bevægelse trækkes ind som forklaringsramme for begivenheden, *Dette er en ungdomsrevolution - på arabisk* (Politiken 16/01/2011).

Nutiden

Kernen i nyhedsjournalistikken er at berette om, det der sker lige nu, og her ses den journalistiske tilstedeværelse ved begivenheder som et vigtigt redskab til at få vished om, hvad der sker. Danske korrespondenter når først frem til Tunesien et par dage efter præsidentens afrejse og sender beretninger hjem fra de fortsatte demonstrationer knyttet til magtkampene efter præsidentens afgang. Men det er tydeligt, at de store begivenheder i Tunesien allerede er sket, hvorfor øjenvidneskildringerne tager form af opsamlinger på det forgangne. Journalisterne besøger præsidentfamiliens ejendomme, som for længst er plyndrede, og interviewer tilfældige tunesere på stedet eller opsøger familien til den unge, nu afdøde tuneser, der ved sin ildspåsættelse mentes at have igangsat protesterne.

Samtidigt gør journalisterne ihærdige forsøg på at opdaterer læserne på politiske forhold i Tunesien. Men også her trækkes historiske referencer ind og medvirker til at placere og fortolke de samtidige begivenheder. Magtkampene i det nu præsidentløse land sammenlignes med situationen 23 år tidligere, hvor Ben-Ali selv under dække af reformvilje kuppede sig til magten, men også med magtskiftet i forbindelse med Nellikerevolutionen i Portugal 1974, i post-Husseins Irak og ikke mindst i forbindelse med til Khomeinis vej til magten i Iran.

Historieskrivning i journalistikken

Nutidsperspektivet bliver anderledes centralt i beskrivelserne fra Kairo. Her sender aviserne korrespondenter af sted, som når at rapportere fra flere ugers protester og demonstrationer inden Mubarak endelig træder tilbage 11.februar. Derved får stemmer fra navngivne egyptere på gaden en langt mere fremtrædende rolle end det mildest talt fraværende tunesiske folk.

Demonstrationernes forløb giver også rum for såvel dramatik og spænding, der i høj grad giver de udsendte korrespondenter mulighed for at indtage pladsen som øjenvidne og krønikeskriver til en verdenshistorisk begivenhed. Vil folket vinde, eller vil regimet få held til at knuse det spirende demokrati? – er det spørgsmål journalisterne er sendt ud for at dække. Selv når journalister ikke befinder sig i Egypten, tilstræbes der en dækning, der simulerer øjenvidneskildringen. En artikel i Information *Tidslinje: Logbog fra et døgn i oprørets tegn* (Information 29/01/2011) ridser udviklingen op med præcise klokkeslæt døgnnet igennem med udenlandske journalister, tv-stationer og sociale medier som kilde. En kort periode bliver journalisternes virke endog del i demokratikampen, da Mubaraks styre forsøgte at stække den udenlandske presses mulighed for at rapportere fra Tahrir-pladsens demonstrationer. Men også dette dramatiske element får en lykkelig slutning, og Ekstra-Bladet kan melde: *Reportere igen velkomne: Fra køllebank til kindkys* (Ekstra-Bladet 05/02/2011).

Fra øjenvidneperspektivet beskrives en klar rollefordeling, hvor det heroiske folk i al dets mangfoldighed står sammen om demokratikampen mod skurkene i skikkelse af Mubarak og hans støtter. På sidelinjen lurer 'Det Muslimske Broderskab', der frygtes at ville udnytte situationen. Rollefordelingen understøtter fortolkningspakken om arabisk demokratikamp, der hos journalister spås at føre til en veritabel historisk omvæltning på linje med østblokkens sammenbrud i 1989. Følgelig suppleres øjenvidneskildringerne og vidneudsagnene fra egyptere med en historisk rammefortælling om tidligere tiders demokratikamp, hvor Østeuropas demokratikamp er spejlet for 'Det Arabiske Forår'. Da Mubarak endelig går af kan journalistikken udråbe de folkelige demonstrationers sejr som et verdenshistorisk øjeblik. *Verdens største gadefest var i gang, lige så bevægende og befriende, som de Berlin-muren faldt i 1989* (Ekstra-Bladet 12/02/2011). Også Kennedys berømte ord fra Berlin genfindes i rubrikken: *Glædesrus: 'I aften er hele verden egyptere'* (Information 12/02/2011).

At Mubaraks afgang ses som et signifikant historisk øjeblik, vidner avisernes næsten enslydende lister over verdenshistoriens højdepunkter om. Politiken skriver: *Der findes øjeblikke, hvor hele verden bliver sat på pauseknop* og lister Kennedy-mordet i 1963, Månelandingen i 1969, Terrorangrebet 11.september 2001 op og fortsætter: *For Egypten – ja, hele Mellemøsten – er Hosni Mubaraks afgang en begivenhed af den kaliber. Det kan man se på festen i Kairos centrum* (Politiken 13/02/2011). Historiske elementer forbindes her med øjenvidneskildring i et indiskutabelt argument. Jyllands-Posten slår på næsten samme typologi, dog er månelandingen udskiftet med Murens fald i 1989, og henter støtte fra mellemøstforskere til at fastslå, *at det politisk stormomsuste Cairo de seneste dage er blevet ramt af historiens vingesus* (Jyllands-Posten 13/02/2011).

Sammenligningen er endog så markant til stede, at Information dagen efter Mubaraks fald må sætte rubrikken: *Det her er slet ikke Berlin 1989* (Information 12/02/2011) over en artikel, der så tvivl om, hvorvidt demokratiet reelt kan vinde indpas i Egypten.

Fremtiden

Frygten for islamismen er i de journalistiske beskrivelser af revolutionerne malurten i det demokratiske bæger, ligesom det allerede var del af de generelle fortolkningspakker om den arabiske verden. Både for Tunesien, Egypten og resten af den arabiske verden frygtedes det, at demokratiseringen løber af sporet. Billedligt beskrives det med: *Tunesiens islamister venter i kulissen* (Kristeligt_Dagblad 18/01/2011).

Aviserne fyldes med såvel nyhedsartikler, nyhedsanalyser og klummer der på forskellig vis prøver at forudse, hvorvidt demokratibevægelsen vil slå rod i Tunesien eller kuppes af islamiske kræfter, samt om protestbølger vil brede sig og få succes til at vælte diktatorer i andre arabisk lande, som under rubrikken: *Diktatorerne sover uroligt* (Ekstra-Bladet 17/01/2011) mens Berlingske efter Mubaraks afgang spørger: *Hvem vælter næste gang?* og spår en *dominoeffekt i Mellemøsten* (Berlingske 13/02/2011).

Her er der både optimistiske vurderinger på demokratiet muligheder og forventningen om, at andre befolkninger – på linje med begivenhederne i 1989 – vil opdnes af den tunesiske og egyptiske succes med at vælte diktatoren. I disse fremskrivninger trækkes der intensivt på historiske referencer til europæiske demokratibevægelser særligt i Østeuropa.

Modsat er andre gisninger om fremtiden, der tværtimod forudser enten de eksisterende regimers overlevelsesmuligheder og/eller islamisternes muligheder som de forventede vindere. Pessimisterne finder også deres historiske belæg, særligt i Irans og Algeriets historie.

Fælles for alle de journalistiske fremskrivninger af mulige udviklinger i Mellemøsten er, at begivenhederne kontinuerligt flettes ind i hinanden, så Egyptens opgør konstant fortælles sammen med Tunesien, Yemens osv. samt at en række af historiske begivenheder på forskellig vis spiller med. Journalistikken bruger *a past event as a tool to analyze and predict the outcome of a current situation* (Edy 1999:77).

Journalistikkens egen historik forsvinder

Journalistikkens fremstilling af Ben-Ali og Mubarak og deres mangeårige regimer bliver gevaldigt omskrevet på meget kort tid. Ben-Ali, der var næsten ukendt for danske avislæsere, blev for en kort stund tidens mest udkældte eks-diktator, indtil medieinteressen slog ned på Mubarak, der blev udstillet til spe og spot for sit mangeårige diktatoriske regime. Ben-Alis og Mubaraks fald er i journalistikkens beskrivelser positive begivenheder, som alle demokratiske og frihedselskende mennesker verden over må glædes over.

Historieskrivning i journalistikken

Journalistikken hjælper glæden på vej ved dels at indlejre begivenhederne i vor egne, vestlige fortællinger om demokratiske revolutioner, dels ved at opsummere historikken om diktatorernes mangeårige magtmisbrug. Begge greb kan, ud fra én betragtning, ses som journalistiske virkemidler til at skabe identifikation med og interesse for udviklingen i normalt perifere lande, men det kan bestemt også ses som tegn på journalistik historieomskrivning, der skal sikre journalistikken en fortsat, uplettet plads som den neutrale observatør fra verdens brændpunkter.

Pointen er nemlig, at begge de journalistiske greb savner relation til de arabiske lande selv. Som gennemgangen af avisernes dækning af Tunesien og Egypten i 2010 viste, så var demokratibevægelser – lig østblokkens opløsning – på intet tidspunkt del af de journalistiske beskrivelser af landene, der derimod var fanget i den binære logik mellem diktator eller islamisme. Ej heller bekymringen for de undertrykte folk, som det så medfølede beskrives i de første post-revolutionære dage, er at genfinde i journalistikkens egne beretninger fra 2010.

At 'sejrherr'en' eller 'eftertiden' skriver historien er også en velkendt kliche, men der er mere og andet på spil her. Hvor journalistikken i høj grad er opmærksom på og kritisk overfor, hvordan vestlige ledere på kort tid omdefinerede deres alliancer i forhold til de arabiske ledere, så er der tilsyneladende intet blik for eller refleksion over journalistikkens tilsvarende kovending. I den pludselige omskrivning af Tunesiens og Egyptens seneste års historie skjuler journalistikken nemlig sin egen position i såvel de implicite alliance med de tidligere regimer som i den tilsvarende ligegyldighed med de tidligere undertrykte befolkninger.

Brud med tidligere allierede kan til en vis grad accepteres og legitimeres i det udenrigspolitiske system, hvor sikkerhedspolitiske hensyn, beskyttelse af nationale interesser eller lign. ofte overtrumfer andre interesser. Journalistikken derimod har ikke i sin raison d'être forskellige mål, der kan afvejes i forhold til skiftende alliancer og strategiske muligheder, men hævder sig netop fri af disse og alene forpligtiget på at fortælle sandheden om verdenens gang. Derfor har journalistikken svært ved at begribe eller reflektere over sine allianceskift, men slører dem via historieomskrivning og legitimerer dem i de journalistiske produktionsrutiner.

Kontakt: Hanne Jørndrup hajoe@ruc.dk
Adjunkt, ph.d.
Journalistik, CBIT
Roskilde Universitet, hus 40.3
Universitetsvej 1
4000 Roskilde
Danmark

Litteratur og avisartikler

Andersen, Dorte & Hanne Jørndrup (2010). "Pressens præsidenter - fra Satan til Messias. Historie og journalistik som et mulighedsfelt." Journalistica **2**: 7-26.

Andersen, Lars Erslev (2011). Den arabiske overraskelse. Arabisk Forår - Baggrund og konsekvenser. L. E. Andersen, H. Hajjaj and C. B. Kjersgaard. København, Ræsons forlag.

Berkowitz, D. (1992). "Routine newswork and the what-a-story: A case study of organizational adaptation." Journal of Broadcasting & Electronic Media **36**(1): 45-60.

Berlingske (13/02/2011) Sek: 1, S. 12

Berlingske (27/01/2011) Sek: 1, S. 23

Boserup, Rasmus Alenius (2011). Egypten: Demokratiet er deres eget. Arabisk Forår - Baggrund og konsekvenser. L. E. Andersen, H. Hajjaj and C. B. Kjersgaard. København, Ræsons Forlag.

Edy, J. A. (1999). "Journalistic uses of collective memory." Journal of Communication **49**(2): 71-85.

Ekstra-Bladet (05/02/2011) Sek: 1, S. 6

Ekstra-Bladet (07/07/2010) Sek: 1, S. 13

Ekstra-Bladet (12/02/2011) Sek: 1, S. 20

Ekstra-Bladet (17/01/2011) Sek: 1, S. 18

Galtung, J. & M. H. Ruge (1965). "The Structure of Foreign-News - the Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in 4 Norwegian Newspapers." Journal of Peace Research(1): 64-91.

Gamson, W. A. & A. Modigliani (1989). "Media Discourse and Public-Opinion on Nuclear-Power - a Constructionist Approach." American Journal of Sociology **95**(1): 1-37.

Gravngaard, Gitte (2009). Ugens skrækhistorie: En terrormistænkt tuneser. Hvor kommer nyhederne fra? Den journalistiske fødekæde i Danmark før og nu. A. B. Lund, I. Willig and M. Blach-Ørsten. Århus, Forlaget Ajour.

Holm, Hans Henrik, Lars Kabel, et al., Eds. (2000). Verden på tilbud. om udenrigsjournalistik og mediernes udlandsdækning, CFJE, Forlaget Ajour.

Information (12/01/2011) Sek: 1, S. 11

Information (12/02/2011) Sek: 2, S. 6

Historieskrivning i journalistikken

Information (12/02/2011) Sek: 1, S. 8

Information (17/01/2011) Sek: 1, S. 6

Information (27/01/2011) Sek: 1, S. 8

Information (29/01/2011) Sek: 1, S. 10

Jørndrup, Hanne (2005). Journalistik - midt i en krigstid. En analyse af journalistikkens forhold til det nationale set gennem danske avisers dækning af Irak-krigens udbrud i mars 2003. Humanistisk Fakultet, Syddansk Universitet.

Jyllands-Posten (13/02/2011) Sek: 1, S. 14

Jyllands-Posten (14/01/2011) Sek: 1, S. 10

Jyllands-Posten (31/05/2010) Sek: 1, S. 10

Karim, Karim H. (2011). Covering Muslims : journalism as cultural practice / Journalism after September 11 B. Zelizer and S. Allan. London, Newyork.

Kristeligt_Dagblad (15/02/2010) Sek: 1, S. 8

Kristeligt_Dagblad (18/01/2011) Sek: 1, S. 5

Kristeligt_Dagblad (28/01/2011) Sek: 1, S. 6

Olsson, Eva-Karin (2010). "Defining Crisis News Events." NORDICOM Review **31**(1): 87-101.

Politiken (08/01/2011) Sek: 1, S. 11

Politiken (10/01/2010) Sek: Rejser, S. 4

Politiken (10/12/2010) Sek: 1, S. 11

Politiken (11/01/2011) Sek: 1, S. 8

Politiken (12/02/2011) Sek: 1, S. 1

Politiken (13/02/2011) Sek: 1, S. 8

Politiken (16/01/2011) Sek: 1, S. 8

Politiken (29/01/2011) Sek: 1, S. 8

Said, Edward W. (1978). Orientalism. New York, Pantheon Books.

Historieskrivning i journalistikken

Schudson, Michael (1992). Watergate in American memory : how we remember, forget, and reconstruct the past. New York, BasicBooks.

Winfield, Betty Houchin, Barbara Friedman, et al. (2001). "History as the Metaphor through Which the Current World Is Viewed: British and American newspapers' uses of history following the 11 September 2001 terrorist attacks." Journalism Studies **3**(2): 289 - 300.

Zelizer, Barbie (1992). Covering the body : the Kennedy assassination, the media, and the shaping of collective memory. Chicago, University of Chicago Press.

Zelizer, Barbie (2007). "On "Having Been There": "Eyewitnessing" as a Journalistic Key Word." Critical Studies in Media Communication **24**(5): 408-428.

Zelizer, Barbie & Stuart Allan (2011). Journalism after September 11th. London ; New York, Routledge.